

ÀGATA LOSANTOS

ACGAX: Sireni d'imatges. Fons: Fotocollage Gornau

Carme Gotarde, de la mort de la qual es compleixen seixanta anys aquest novembre, va fer la fotografia que acompanya aquest article en algun moment entre 1920 i 1953. L'artista olotina, que sobretot és reconeguda pels seus retrats de mirades interpel·lants, va immortalitzar força més paisatges, però aquest sempre m'ha cridat especialment l'atenció. Malgrat la bellesa del rerefons, la foto està presidida per uns pals de la llum que voregen el camí i trenquen l'horizontalitat de la imatge i l'estampa bucòlica reculada.

Cada cop que me la miro, em pregunto què la va dur a incloure aquells pals a la fotografia, i què representaven per a ella i per als seus coetanis. Els molestaven visualment perquè els consideraven elements estranys en un paisatge eminentment natural? O bé els contemplaven amb admiració, com a símbol de noves infraestructures que modernitzaven el territori?

Si actualment, amb els processos de participació que indaguen sobre com la població percep el paisatge, ja és una tasca difícil processar aquesta informació i treure'n da-

HISTÒRIES / QUI TOCA LES CAMPANES?

L'any 1824, Ignasi Parella, organista i prevere de l'església parroquial de Sant Esteve d'Olot, va escriure la *Llibreta de Ordenansas per lo que deu fer y practicar lo campaner de la Iglesia Parroql. de St. Esteve de la Vila de Olot* (ACGAX). Les campanes eren de vital importància ja que el seu toc ordenava el temps laboral, la vida social i la religiosa, a més d'alertar de perills i anunciar les noves. Cada missatge emès des del campanar tenia el seu toc característic que era conegut i comprès per la població. És per això que calia regular i fixar de forma escrita quins havien de ser els tocs. La *Llibreta de Ordenansas* ho recollia amb tot detall. Per exemple, la forma de tocar a vespres vigília de festa era descrit així: "se fan tres tritllos, y despues se toca lo tritllo major, mentre se alsan las dos campanas, grossa y mitjana; y despues de aber fetas algunas passadas, para lo dit tritllo, y al tocar lo quart, se deixan anar, cada una per si, y no plagadas, y luego se als la Nova y despues la xica, y van fent passadas fins q. toca la hora de entrar al cor q. desde luego se deixan anar y sa comença a alsar la Grossa, despues las altres per ordre y luego se deixan anar juntas". La complexitat i variabilitat dels tocs era considerable i donava una informació ben precisa: amb el toc de morts es podia saber si el difunt era home, dona o albat, de quin veïnat provenia i fins i tot quants capellans acudirien al funeral.

Les tasques de campaner comportaven una gran dedicació. Mitja hora abans de l'alba calia obrir les portes de

des concloents, conèixer com l'entorn afectava els nostres avantpassats és gairebé un impossible. Quan veig turistes que admiren el paisatge harmònic de la Garrotxa, amb les masies disseminades evocadores d'altres temps més pausats o les antigues fàbriques tèxtils de finals del segle XIX, sòlides i repetitives, em pregunto si aquelles mateixes construccions que ara aplaudim havien estat considerades intruses en el paisatge, si havien generat animadversió o simplement indiferència entre els seus contemporanis.

Em pregunto –de ben segur que molts han teoritzat abans sobre això, i han arribat ja a conclusions convincentes– si amb l'arquitectura passa com amb la moda: hi ha elements que acceptem més o menys plàcidament quan estan en voga –unes *hombreres*, uns edificis d'habitatges d'alçada injustificada vora el pont de Ferro, la plaça del Mig– però que, amb el temps, ens generen un rebuig frontal i una incredulitat total davant la nostra claudicació passada. I, d'altra banda, hi ha altres elements la bellesa dels quals només se'ns pot fer evident quan no els hem viscut en primera persona en el moment de la seva aparició –les mateixes *hombreres*, una fàbrica manchesteriana o, vés a saber, en el futur, projectes d'arquitectes com ara RCR que a hores d'ara són incompresos o fins i tot menystinguts per part de la població.

És evident que hi ha una qualitat compartida en tots aquells artefactes del paisatge que han sobreviscut al pas del temps i que ara ens commouen. Però la volubilitat d'aquests criteris de qualitat, la incapacitat per saber què pensaran d'això no només els nostres fills i néts, sinó nosaltres mateixos en unes dècades, és el que em fa ballar el cap. El fet que les nostres decisions sobre el que és o no acceptable a l'hora de transformar el paisatge estiguin basades en uns parers tan variables m'omple –com s'ho fan els altres per no sentir-ho així?– d'inseguretat, fins i tot quan emeto els meus judicis des d'aquesta tribuna que se m'ha atorgat.

l'església i portar aigua a la sagristia. Seguidament, s'iniciaven els tocs que se succeïen al llarg de tot el dia: oració del matí, prima, ofici, àngelus, vespres i altra vegada oració. Si es donava el cas també s'havia de tocar a enterrament o a combregar. Entre toc i toc s'havia d'escombrar l'església, ordenar els bancs i fer el manteniment de les campanes. I ja per acabar la jornada, havia d'apagar els ciris i vigilar que no quedés ningú amagat a cap racó per tornar a tancar les portes. Els dies de festa també havia de tocar a missa solemne i a completes. Cada festivitat, a més, tenia les seves variants en els tocs, que la *Llibreta de Ordenansas* recull en un detallat calendari.

Actualment, en la majoria d'esglésies els campaners han estat substituïts per programadors electrònics que accionen electromalls i motors de volteig. A l'església de Sant Esteve d'Olot hi ha programats diàriament els tocs d'oració al migdia i al vespre. Els dissabtes es toca a festa i el diumenge a missa. Quan es requereix també es toca a morts. Si bé la mecanització de les campanes ha permès que els campaners no emmudissin, també ha comportat la uniformització i la simplificació dels tocs, així com la pèrdua de les tècniques tradicionals de sonar manualment. La creació d'una colla de campaners, tal com s'ha fet en algunes localitats catalanes, permetria tocar de forma manual els dies assenyalats i recuperar així aquest patrimoni sonor i etnològic.

XAVIER PALLÀS MARIANI